

verblijft, te kunnen opzoeken. Echter, in 1799 wordt hij door de Hoge Zeekrijgsraad veroordeeld wegens zijn aandeel in de overgave van een deel van de vloot aan de Engelsen; oneer- vol ontslag en verbanning volgen. Hij vestigt zich met zijn vrouw te Kleef en later op een landgoed te Vught. Via het uit- geven van zijn reisverhalen probeert hij eerherstel te krijgen. Koning Willem I geeft hem vijftien jaar later, in 1814, volle- dig eerherstel, al is actieve dienst in de marine uitgesloten. Uiteindelijk weet hij door te dringen tot de hogere kringen in zijn nieuwe woonplaats De Haag: hij wordt lid van het let- terkundig genootschap, regent van het Burgerweeshuis en het lid van de gemeenteraad. Op voordracht van Willem I is hij nauw betrokken bij de ontwikkeling van een stoomlijndienst over zee. Cornelius overlijdt in 1838.

Het boekje, voorzien van bronvermelding en literatuur- lijst, is een goed aanknopingspunt voor het examen-onder- werp 'Nederland 1780-1830'. Wellicht zal het voor leerlingen net iets te hoog gegrepen en te gedetailleerd zijn. Voor docenten is het een welkome aanvulling op de examenstof, vooral waar het gaat om de heersende opvattingen en menta- liteit van de kringen waarin de Jong vertoeft.

Henk Vermeijden

ONTDEKKINGSREIZEN

Bill Asikinack & Kate Scarborough, *Verkenningstreizen in Noord-Amerika*; **Kate Darian-Smith,** *Verkenningstreizen in Australië* (Ars Scribendi, Harmelen 1996), elk 48 blz., prijs f24,50)

In de reeks 'Achter de Horizon' bracht uitgeverij Ars Scribendi enkele nieuwe delen uit. De boeken uit deze reeks over beroemde ontdekkingsreizen onderscheiden zich door een aantrekkelijke lay-out, met veel kleurenfoto's van facetten van inheemse culturen, portretten van ontdekkers en duidelijke kaartjes. De tekst is niet al te moeilijk. Leerlingen in de middenklassen van het voortgezet onderwijs zouden ze met gemak kunnen aanwenden voor scripties en spreekbeurten. De boeken zijn 'monkey-proof' gekaft, zodat ze een tijdje mee kunnen.

Vergelijking met eerdere delen uit deze reeks (zie hiervoor mijn recensie in Kleio jrg. 1996, no.7. p.33) leert dat er een accentverschuiving is opgetreden. Lag in de eerdere uitgaven de nadruk sterk op de ontdekkingsreizigers, hun ontberingen, hun inventiviteit; nu staat de cultuur van het land in kwestie duidelijker op de voorgrond. Dat betekent voor het deel over Noord-Amerika uiteraard aandacht voor de verschillende indianen- en Eskimo-culturen: hun jachttechnieken, hun woningen, hun feesten, hun gebruiksvoorwerpen, sieraden en kleding. Pas halverwege vallen de Vikingen binnen, op afstand gevolgd door latere Europese veroveraars. Voor het deel over Australië valt het licht op de Aboriginal-cultuur met haar rijk uitgedoste en getatoeëerde en vaak griezelig grauw beschilde mannen; in dit boek worden de Aboriginals hardnekkig 'Aborigines' genoemd: een vertaalfout? Overigens vallen zekere parallellen tussen Australië en Amerika aan te

geven, voor wie beide boeken achter elkaar leest: de import van immigranten (in Australië ook zo'n 160.000 strafklan- ten); de goudkoorts; de opmars van de trein; de botsingen tussen Europeanen en Aziaten, m.n. Chinezen; het volkomen gebrek aan eerbied van de blanken voor de inheemse cultu- ren. De korte hoofdstukken worden ondersteund door ingeka- derde leesstukjes over de meest uiteenlopende wetenswaar- digheden: zoals de bizonjacht, Pocahontas, Geronimo in het deel over Amerika; het Diery-volk, rotstekeningen, de 'Flying Doctors' in het deel over Australië.

Beide boeken worden besloten door een chronologie, een verklarende woordenlijst en een register. Hier heeft de uitge- ver helaas wat steken laten vallen. In de chronologie tref je een veel te willekeurige feitenopsomming aan; in het deel over Amerika telde ik al gauw zo'n twaalf feitelijke onjuisthe- den aan, zoals: '1066; de Noormannen veroveren Engeland'. De vertalers hadden blijkbaar weer eens geen geschiedenis in hun pakket! Leerlingen die dit boek met plezier gebruiken, zullen zich aan dit soort pietluttigheden wellicht niet storen, maar voor de degelijke schoolmeester zijn ze een doorn in het oog. Er zijn ook delen in voorbereiding over verkenning- streizen in Japan, Zuid-Amerika, India en China.

Jan van Oudheusden

KWALITATIEF ONDERZOEK

K. Mandermaers en O. Boonstra (red), *De levens- loop van de Utrechtse bevolking in de 19e eeuw* (Van Gorcum, Assen 1995) 186 blz., prijs f39,50.

De *Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN)* baseert zich op de geboorteakten zoals die overal in Nederland in de openbare archieven worden bewaard. Iedereen die tussen 1812 en 1912 in Nederland is geboren heeft een gelijke kans om in de steekproef te worden opgeno- men. De steekproef provincie Utrecht heeft een gegevensbe- stand van ongeveer 70.000 personen en is dus redelijk repre- sentatief te noemen. De geboorteakten uit de provincie Utrecht vormen het eerste databestand dat door de HSN, in de vorm van een proefproject, is aangelegd. Aan een zestal personen van diverse wetenschappelijke pluimage is gevraagd om met behulp van deze dataset onderzoek te doen naar aspecten van de sociale geschiedenis van de provincie Utrecht in de 19e eeuw. Het betreft hier dus kwantitatief onderzoek, en wel over de enorme zuigelingen- en kinder- sterfte in de vorige eeuw, analfabetisme, het huwelijkspa- troon, sociale mobiliteit en migratiepatronen, kortom de bekende onderwerpen uit de sociale geschiedenis. De bedoe- ling is om een beter beeld te krijgen van het dagelijks leven in de vorige eeuw.

In de inleiding van *De levensloop van de Utrechtse bevolking in de 19e eeuw* wordt er op gewezen dat zo'n kwantitatief onderzoek de basis vormt waarbinnen ego-documenten en micro-studies kunnen gedijen. Deze hebben immers het bezwaar dat ze niet een hele groep aangaan en voorbij gaan aan de algemene omstandigheden van zo'n groep. Bovendien kan men met behulp van 'oral history' niet verder terug in de tijd dan zo'n tachtig jaar. Allemaal waar, daarom is het inder- daad aan te bevelen om een kwalitatief onderzoek te verbin- den met de kwantitatieve gegevens. Zo kun je een aardig ver- haal historische diepgang geven.

Het grote bezwaar van het hier besproken boek is dat het niets meer biedt dan de resultaten van het kwantitatieve

onderzoek. Dat betekent niet alleen veel grafieken en tabellen, maar wat op den duur nogal gaat vervelen, een vertelt-rant die nog het meest weg heeft van een doorlopende opsomming.

De levensloop van de Utrechtse bevolking in de 19e eeuw biedt wel genoeg mooi materiaal om zo'n kwalitatief onderzoek mee te onderbouwen, maar als studie op zich geeft het in ieder geval de mensen in het onderwijsveld te weinig 'grip' op het dagelijks leven in de vorige eeuw om erg van nut te zijn.

Jos Trippenzee

ARMENIË

Philip Marsden,
Armenië (Atlas,
Amsterdam 1995) 304
blz., f49,90.

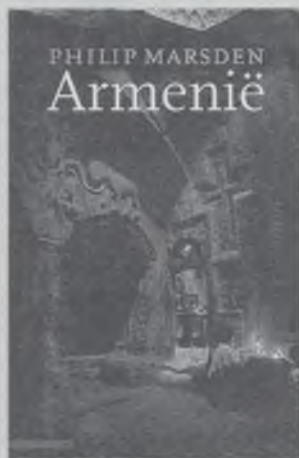
'Maar achter het geweld, de beschuldigingen en tegenbeschuldigingen en de 'geschiedschrijving op bestelling' is het duidelijk dat er iets heel verschrikkelijks is gebeurd met de Armeniërs: zij zijn verdreven van hun land, met grote aantallen omgebracht en hun is bovendien de erkenning ontzegd van deze beide feiten. Ik had al iets gemerkt van de intensiteit en de verwarring die een leven in ballingschap kenmerken,... Zij smachten in ballingschap naar iets wat de meesten nog nooit gezien hebben. Misschien bestaat Armenië alleen maar in hun verbeelding'.

De gebeurtenis waarop Marsden doelt is de genocide die in 1915 door de Turken gepleegd is. Duizenden en duizenden Armeniërs werden vermoord. En nog eens duizenden Armeniërs vluchtten voor het geweld. Het was niet voor het eerst dat de Armeniërs slachtoffer van geweld waren. Ze hebben geen eigen land, werden regelmatig verdreven en wonen daardoor over de hele wereld verspreid. Marsden raakte gefascineerd door dit volk en de geschiedenis ervan.

Hij ging er naar op zoek. Vanuit vertrekpunt Venetië ging het via Kroatië, Servië, Griekenland, Cyprus, Libanon, Syrië, Turkije, Bulgarije, Roemenië, Oekraïne en Georgië naar de Ararat in Armenië. En overal kwam hij Armeniërs tegen: als monnik in Venetië, appelboer in Syrië, priester in Roemenië etcetera. Allemaal hebben ze iets gemeenschappelijks omdat het Armeniër-zijn hen een gemeenschappelijk verleden geeft. Ze zijn zich zeer bewust van dat verleden. De gebeurtenissen hebben hen gehard, gevormd en, zoals een Amerikaanse Armeniër zegt, *'tot iets gek gemaakt. Niet gek in de normale zin, of leuk excentriek, maar gek, doorgedraaid van binnen'* (p.232).

Marsden heeft een prachtig boek geschreven. Het is geen 'echt' geschiedenisboek, maar in de eerste plaats een reisboek waarin de Armeniër alleen maar verklaard kan worden door zijn geschiedenis te vertellen. Op de omslag wordt Marsdens boek niet geheel ten onrechte vergeleken met Bruce Chatwins *In Patagonië*, waarin de reizende auteur ook de geschiedenis van deze streek vertelt. Of ik het boek van Marsden net als dat van Chatwin meerdere keren zal lezen, valt echter te bezien. Maar dat zal een kwestie van smaak zijn.

Wim Rongen

SCHLIEMANN EN VOORLOPERS

Vic De Donder, Troje, de machtigste mythe van Europa (Pelckmans, Kapellen 1996) 176 blz.

Nog altijd hebben de opgravingen in het noordoosten van Turkije geen uitsluitsel gegeven of hier de overblijfselen van Homerus' Troje liggen. Ook is er nog steeds strijd over de erfenis van Heinrich Schliemann, de zogenaamde Priamusschat, betwist door verschillende landen. Kortom, anno 1997 is Troje nog steeds een populair onderwerp. Dat komt, volgens Vic De Donder, omdat het verhaal van Troje cultuurbezit is van ons allen, een verhaal dat deel uitmaakt van de geschiedenis van de mensheid. Immers, het was de wil van de goden dat Troje door de Grieken vernietigd zou worden, zodat het lot van de Trojanen voor het nageslacht tot een lied van de onsterfelijkheid zou worden. Tenminste, zo staat het in de Odyssee. En tot nu toe klopt dat aardig zoals De Donder ons laat zien in zijn boek over Troje.

Chronologisch wordt de receptie van het verhaal door de eeuwen heen beschreven. Vanaf de oudste Griekse bron, Homerus, tot aan de huidige opgravingen. Maar naast de bekende verhalen zoals de Aeneïs, wordt ook ingegaan op meer obscure overleveringen uit de oudheid. Zo zijn er uit de laat Romeinse tijd verschillende pseudo-Iliassen bekend, zogenaamd geschreven door ooggetuigen uit Troje, maar dan wel vers verzonnen ooggetuigen!

Het verhaal van Grieken en Trojanen is in de middeleeuwen veranderd in een geschiedenis over hoofse liefde, op één lijn te zetten met de verhalencyclus rond koning Arthur. Opvallend is dat niet alleen dezelfde auteurs over beide onderwerpen schrijven, maar ook dat vaak dezelfde bronnen gebruikt worden. Een van die bronnen is Geoffrey of Monmouth. Zijn geschiedenis van de Britse koningen is verantwoordelijk voor veel romantiek in het stamboomwezen. Want zoals Vergilius de Romeinen liet afstammen van de Trojanen tot meerdere glorie van Caesar en Augustus, zo laat Geoffrey de Normandiërs afstammen van de kleinzoon van Aeneïs, en gaat de lijn via koning Arthur naar Willem de Veroveraar. Deze versie is erg populair in de middeleeuwen en heeft vele schrijvers en romantische zielen geïnspireerd tot het wegdromen bij al deze helden van vroeger.

En dan verschijnt in de vorige eeuw Heinrich Schliemann. Zijn eigen versie van zijn leven past op zich al in de Trojaanse geschiedenis, laat staan zijn 'ontdekking' van het oude Troje en de 'schat' van koning Priamus. Ook nu weer krijgt de mythe er een dimensie bij. Blijkbaar is het niet genoeg om te genieten van de meesterwerken van Homerus, maar moet er archeologisch bewijs gevonden voor het daadwerkelijke bestaan van de stad van Hector en Paris.

In ieder geval is het boek van De Donder prettige leesstof, zeker voor diegenen die het oorspronkelijke verhaal weer eens terug willen zien, met als plezierige bijkomstigheid een helder overzicht van alle verdingingen die na Homerus hebben plaatsgevonden.

Jos Trippenzee